

АРХЕОЛОГИЈА

Dejan GAZIVODA*

OSTACI CRKVE U ZALJEVU, REZULTATI ZAŠTITNIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA

ABSTRACT: This paper will present the preliminary results of protective archaeological research carried out in order to find the early Christian basilica.

KEYWORDS: Zaljevo, protection, archaeology, medieval period, church

U barskom prigradskom naselju Zaljevo notirano je moguće postojanje ostataka kasnoantičke-ranovizantijske crkve, koju su mještani iskopali krajem XIX vijeka¹. Ipak, do prvih arheoloških istraživanja došlo je tek krajem 2019. godine, kada je problematizovano postojanje crkve i njena eventualna devastacija. Lokalitet se nalazi sa desne strane ispod magistralnog puta iz pravca Bara prema Ulcinju.

Zaštitna arheološka istraživanja započeta su formiranjem rova 1, zahvaljujući čemu su već prvih radnih dana uočeni ostaci apside crkve. Nakon toga, radovi sondažnog karaktera bili su usmjereni u pravcu jugoistok-sjeverozapad, prateći orijentaciju ostataka crkve. Tokom istraživanja u potpunosti su otkriveni gabariti crkve na relativnoj dubini od 35 cm, čije spoljašnje dimenzije iznose 6,50 x 5,15 m, a unutrašnje 5,50 x 3,88 m. Sačuvani su jugozapadni i jugoistočni zid sa apsidom, a sjeveroistočni zid fragmentarno. S ciljem definisanja sjeverozapadnog zida crkve, formiran je rov 2, čime su konstatovani fragmentovani ostaci ovog zida u sjeveroistočnom dijelu, dok je u jugozapadnom segmentu zid očuvan. Radi otkrivanja temeljne zone, uz spoljašnje lice jugozapadnog segmenta navedenog zida formiran je rov 2a, u kome je konstatovana temeljna zona crkve. U ovom rovu iskopavanja su završena na relativnoj dubini od 2,61 m, čime je otkriveno spoljašnje lice zida,

* Autor je doktor arheologije u Centru za arheologiju i konzervaciju.

¹ Đ. Bošković, *Stari Bar*, Beograd, 1962, 180.

koje čini 10 redova poluobrađenog i neobrađenog kamena spojenih krečnim malterom visine 0,97 m. Temeljnu zonu čini tri reda neobrađenog kamena sa sporadičnom pojavom opeke, koji su spojeni krečnim malterom visine 0,92 m. Ispod temeljne zone nalazi se sloj šuta.

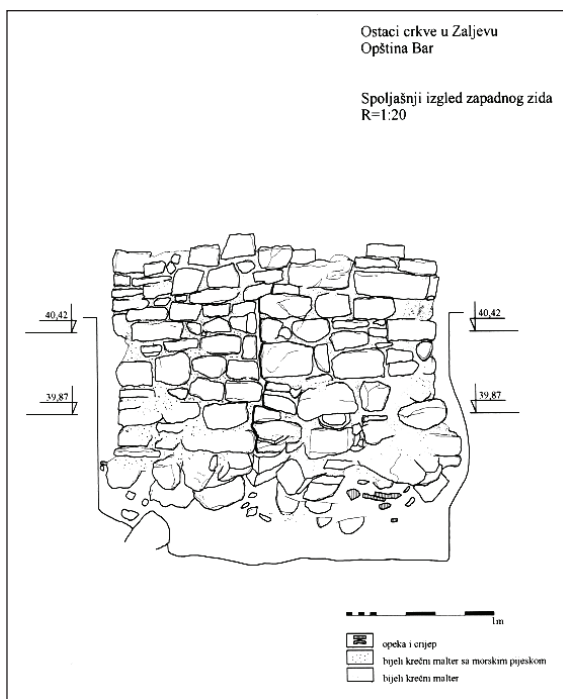
Slika 1. Ostaci apside crkve u Zaljevu

Slika 2. Pozicije rovova 2 i 2a

Slika 3. Opšti izgled crkve

Slika 4. Spoljašnji izgled dijela sjeverozapadnog zida crkve (izradila R. Ćapin)

Na osnovu definisanih arhitektonskih elemenata, može se zaključiti da je crkva jednobrodna građevina sa apsidom na istočnoj, ulazom na zapadnoj strani. Na arhitektonskim ostacima su konstatovane tri građevinske faze. Najstariju fazu karakteriše jedan pilastar uz južni zid, koji je dijelio unutrašnji prostor na dva skoro jednaka traveja. U sloju štapa ispod temeljne zone pronađeni su ostaci kasnoantičke opeke i komad sige, što upućuje na moguće postojanje starije građevine na ovom prostoru. Ipak, zaštitna istraživanja nisu dovoljna za utvrđivanje apsolutne hronologije crkve.

Radi dodatne provjere, formirana je test sonda na udaljenosti od pet metara od crkve prema sjeveru. Na relativnoj dubini od 1,39 m, otkriven je dio zida, pravca sjeverozapad-jugoistok, objekta nepoznate namjene. Otkriveni su sokl i temeljna zona zida, dimenzija 3,40 x 0,42 m, čija ukupna visina iznosi 0,68 m. Zid u širini čine dva reda kamena zapunjena sitnim kamenom i malterom u sredini. Radovi su završeni na relativnoj dubini od 2,35 m u prostoru pored temeljne zone zida.

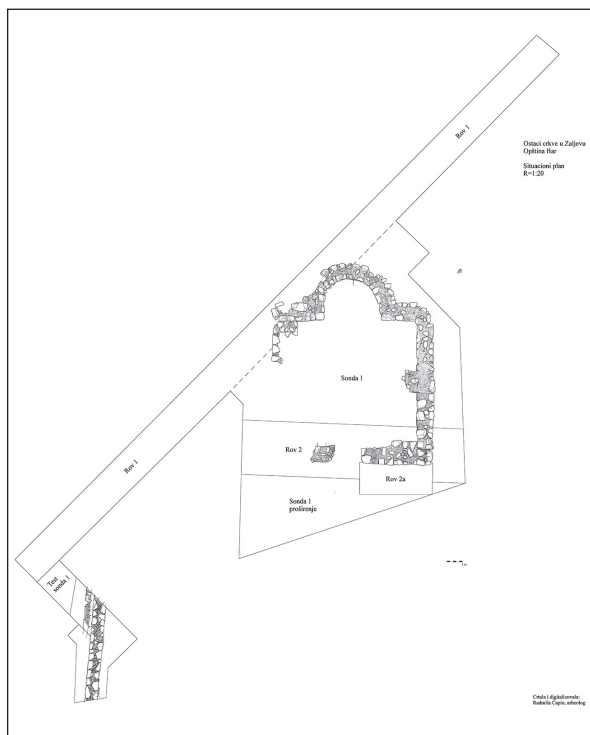
Na kraju, može se zaključiti postojanje srednjovjekovne crkve, ali se ne može preciznije datovati zbog sporadičnih pokretnih nalaza u istraženoj površini, karaktera istraživanja i ograničenih rokova za njihovu realizaciju. Sjeverno od ostataka crkve, na udaljenosti od 5 metara, pronađen je dio zida objekta nepoznate namjene. Malobrojni pokretni nalazi su datovani u vrijeme V-VI, XIV i XVII vijek.

Slika 5. Dio zida u test sondi 1

Slika 6. Tehničko snimanje tegule u profilu sonde

Zaštitna arheološka istraživanja ispunila su cilj, pronalazak sakralnog objekta. Radi hronološke determinacije otkrivene crkve, eventualnog pronalaska njene starije faze i definisanja objekta sjeverno, neophodno je sprovesti sistematska arheološka istraživanja.

Slika 7. Situacioni plan lokaliteta u Zaljevu (izradila R. Čačić)

Zaključak

Zaštitna arheološka istraživanja realizovana u prigradskom barskom naselju Zaljevo rezultirala su pronalaskom crkve, zida objekta nepoznate namjene i sporadičnih nalaza datovanih u period V-VI, XIV i XVII vijek. Radi hronološke determinacije otkrivene crkve, eventualnog pronalaska starije faze crkve i definisanja objekta sjeverno, neophodno je sprovesti sistematska arheološka istraživanja.

Dejan GAZIVODA

Summary

Protective archaeological research carried out in the suburban Bar settlement of Zaljevo resulted with discovery of a church, a wall of an object of unknown purpose and sporadic findings dated to the period of the 5th-6th, 14th and 17th centuries. In order to determine the chronological determination discovered church, the eventual finding of the older phase of the church and the definition of the object to the north, it is necessary to carry out systemic archaeological research.

Literatura:

Đ. Bošković, *Stari Bar*, Beograd, 1962;

D. Gazivoda, „Zaštitna arheološka istraživanja ostataka crkve u Zaljevu, opština Bar“, *Godišnjak CKACG*, 2019/3, Cetinje, 2019, 124–127.